

Миколенко О.І.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
адміністративного та господарського права
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ ЗАХОДАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ст. 92 Конституції України закріплює, що виключно законами України визначаються діяння, які є адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за них [1]. Тобто заходи адміністративної відповідальності є одним із дієвих механізмів захисту прав і свобод людини та громадянина в нашій державі.

Вже не вперше політики та суб'єкти владних повноважень намагаються здійснити кодифікацію норм адміністративно-деліктного права, адже чинний КУпАП не відповідає потребам сьогодення ні за змістом, ні за формою [2]. Разом з тим, змін потребує весь нормативний масив, який сьогодні закріплений в КУпАП. Пояснюється це не тільки тим, що нормативно-правовий акт був

прийнятий ще у 80-ті роки минулого століття та відповідав потребам радянського адміністративного права, а й тим, що його положення постійно фрагментарно «латались» та прилаштовувались до сучасних потреб суспільства. Все це призвело до розбалансованості норм КУпАП, їх суперечливості між собою, неможливості використання на практиці, і як результат – до неефективності діяльності органів (посадових осіб) адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності. Тому зміст КУпАП потребує не просто «усунення недоліків (прогалин) адміністративно-деліктного законодавства» (цим постійно займалися останні 30-ть років), а корінної переробки у вигляді нового Кодексу (назва такого нормативно-правового акту є непринциповою – «Кодекс адміністративної відповідальності України», «Адміністративно-деліктний кодекс України», тощо). Тобто систематизація (кодифікація) законодавства про адміністративну відповідальність – це єдиний шлях до підвищення ефективності роботи суб'єктів, які вповноважені притягувати осіб до адміністративної відповідальності.

У зв'язку з тим, що КУпАП формувався як кодифікований нормативно-правовий акт в радянські часи під впливом досягнень науки кримінального права, в ньому залишилось багато норм, які були ефективними в минулому або залишаються ефективними в межах кримінального законодавства. Сьогодні ж такі норми є зайвими (неефективними) в межах адміністративно-деліктного законодавства (наприклад, інститут необхідної оборони, визначення вини як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони складу адміністративного проступку, визначення адміністративних правопорушень, які вчинені умисно та з необережності, передача матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації або трудового колективу, тощо). По-перше, цей перелік можна продовжувати до безкінечності, по-друге, пояснення кожної із зазначених проблем досліджувалось на рівні кандидатських і докторських дисертацій, а тому висловити їх у лаконічній формі не можливо. Наприклад, визначення злочину, вчиненого умисно і з необережності було обумовлено свого часу тим, що форма вини має велике значення як при кваліфікації кримінального

правопорушення, так і при визначенні виду та розміру покарання. В адміністративно-деліктному законодавстві лише декілька статей Особливої частини КУпАП закріплює форму вини як кваліфікуючу ознаку. До того ж важко на практиці відслідкувати як часто, і з якою інтенсивністю органи (посадові особи) адміністративно-юрисдикційної діяльності використовують форму вини при визначенні виду та розміру адміністративного стягнення. Поняття вини та форм вини охоплюється вченням про склад адміністративного правопорушення, а тому немає сенсу окремими статтями закріплювати в законодавстві визначення адміністративного правопорушення вчиненого умисно чи з необережності. Це теоретичні знання, які не потребують нормативного підтвердження і закріплення.

Суттєвою проблемою для вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства є невизнання в положеннях КУпАП юридичних осіб в якості суб'єктів адміністративної відповідальності. В радянські часи на сферу адміністративної відповідальності були розповсюджені принципи кримінальної відповідальності, які і сьогодні шкодять розвитку адміністративної відповідальності як виду юридичної відповідальності. Наприклад, принцип згідно з яким кримінальна відповідальність застосовується виключно до особи, що вчинила кримінальне правопорушення (принцип персоніфікації покарання). На підставі вимог цього принципу стверджувалось, що суб'єктом кримінальної відповідальності може бути тільки фізична особа, адже вина як обов'язкова ознака складу злочину, притаманна виключно фізичним особам. Сьогодні в адміністративно-деліктному законодавстві у напрямку вирішення цієї проблеми з'явилися перші позитивні зрушення – можливість притягнення до відповідальності не особу, яка знаходилась за керуванням транспортного засобу під час вчинення адміністративного правопорушення, а власника автомобіля (ст. 14-1, 14-3 КУпАП). Разом з тим, юридичні особи і сьогодні офіційно не визнані в КУпАП як суб'єкти адміністративного правопорушення та суб'єкти адміністративної відповідальності.

Слід розвивати процесуальну форму притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність за своєю

суттю є оперативним реагуванням держави чи інших уповноважених суб'єктів на факт порушення вимог законодавства, а тому «звичайне» провадження повинно бути рівномірно розподілене із «спрощеним» провадженням. Дивно, що за роки незалежності України «спрощене» провадження поступово зникло і представлене сьогодні на практиці незначною частиною справ про адміністративні правопорушення. Звичайне провадження це яскравий приклад запозичення догм кримінального процесуального права у лоно адміністративного права, коли існує головна процедура притягнення особи до юридичної відповідальності, і невеличкий крок осторонь тягне за собою серйозні юридично значимі наслідки. До того ж така процедура ускладнена, що має обґрунтування в межах кримінального процесуального права, і часто безпідставно використовується в межах адміністративно-деліктного права.

Скажімо так, головною процесуальною формою притягнення осіб до адміністративної відповідальності, повинне бути спрощене провадження.

Окремого аналізу потребує система адміністративних стягнень. Намагання запозичити найкращі зразки прикладів країн світу приводить нашого законодавця до того, що більшість адміністративних стягнень, передбачених ст. 24 КУпАП, або є неефективними, або не застосовуються у зв'язку із відсутністю чітких механізмів щодо їх реалізації. Наприклад, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, періодично «реанімується» законодавцем як адміністративне стягнення після чергової серйозної дорожньо-транспортної пригоди. Ефективність же цього стягнення нульова. Теж саме стосується і виправних робіт. Це стягнення було ефективним в радянські часи. Сьогодні воно перестало виконувати своє призначення як адміністративне стягнення.

Отже, вдосконалення положень КУпАП є кропіткою та системною роботою, в якій обов'язково повинні приймати участь відомі науковці, що багато років працювали над проблематикою адміністративної відповідальності. Це, в свою чергу, сприятиме захисту прав і свобод, які проголошує Конституція України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2021)

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення 27.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.06.2021).

Мазур Т.В.,

к.ю.н., доцент, головний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності та захисту прав
інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ,
Заслужений юрист України

Саєнко О.С.,

к. ю.н., доцент кафедри конституційного та кримінального права
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана», Заслужений юрист України

Янчук А.О.,

д.ю.н., професор, радник Першого заступника
Голови Верховної Ради України, Заслужений юрист України

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ І ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ДЖЕРЕЛА РЕАЛЬНОСТІ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Правові поняття початку ХХІ століття не відображають новацій, які стали реаліями сучасного світу. Конституційне будівництво перестало бути справою, яка входить у внутрішню компетенцію держави, тому в процесі сучасних конституційно-правових досліджень необхідно враховувати нові потреби та інтереси народу як суб'єкта конституційно-правових відносин [1, с. 3]. Однією з таких потреб в сучасних умовах глобалізаційного розвитку є питання конституціоналізації різноманітних сфер суспільного життя, яке, в тому числі сприяє наближенню конституційних норм до реальних суспільних відносин.